

“ŞER’U MEN KABLENÂ” PRENSİBİ BAĞLAMINDA SERAHSÎ’NİN İSLAM ÖNCESİ DİNLERİN HÜKÜM VE UYGULAMALARINA BAKIŞI

Özcan HIDİR*

Özet:

Fıkıh usûlü literatüründe incelenip “hakkında nas bulunmayan şer’î deliller” kısmına dahil edilen “şer’u men kablênâ” prensibi, geçmiş ümmet ve milletlere ait hükümleri ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Fıkıh mezheplerine mensup âlimler tarafından değişik açılardan gündeme getirilmekle birlikte, temel olarak “şer’u men kablênâ”yı onlar, üzerine hüküm bina edilecek şer’î bir delil olup olmadığı yönüne ağırlık vererek, bu hususta ihtilâf etmişlerdir. “Şer’u men kablênâ”yı ele alırken ilgili görüşleri dile getiren Hanefî fakih ve usulcüsü Serahsî (ö. 490/1096), Muhammed Hamîdullah’ın (ö. 2002) da belirttiği gibi, “şer’u men kablênâ”yı yorumlamada nispeten farklı bir bakış açısıyla dikkat çeker. Serahsî’nin söz konusu görüşünü ve bu bağlamda İslam öncesi din ve kültürlerle ait bilgi ve hükümlere bakışını açıklığa kavuşturmak, bu makalenin öncelikli konusunu teşkil etmektedir. Bu meyanda Hanefî usûlü içindeki ilgili diğer âlimlerin görüşlerine de başvurulmuş ve Serahsî’nin görüşünün gerçekte farklılık arz edip etmediği veya ediyorsa nasıl bir sonuç ürettiği, “recm cezası” ve bu ceza ile alakalı bazı rivayetler bağlamında ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken de ilgili güncel tartışmalara işaret edilmiş ve ayrıca rivayetleri değerlendirmede kronoloji ilminin önemine de vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Serahsî, “Fıkıh Usûlü”, “Şer’u men Kablênâ”, “Geçmiş Ümmet ve Milletler”, “Recm Cezası”, “Tarihî-Kronolojik Tahli”, “Narratik Okumalar”, “Tevrat”.

* Doç. Dr., Rotterdam İslam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

The View of al-Sarakhsi to the Rules and Practices of Pre-Islamic Religions, Ummahs and Nations in the Context of Principle of “Sjar’u man Qablanā”

Abstract:

The principle of “sjar’u man qablanā”, which is analyzed in the literature for the methodology of fiqh and is included in the category “of canonical evidences with no nass (quranic verses or sayings of the Prophet Muhammed) about them”, is used as a term to convey the rules and cultures which belong to former religions, ummahs and nations. Although it has been put on the agenda and has been regarded from different angles by the scholars who belong to the fiqh schools, basically they have emphasized the aspect of whether “sjar’u man qablanā” is canonical evidence or not, and as a result, they have different opinions regarding this principle. The scholar of the Hanafi School of law and of legal theory (usūl al-fiqh), al-Sarakhsi (d. 490/1096), who has brought forward the related views while discussing “sjar’u man qablanā” draws the attention, as also Muhammed Hamīdullah (d. 2002) also indicates, when he treats “sjar’u man qablanā” in his comments from a relatively different point of view.

It is the primary concern and the main subject of this article to clarify this view of al-Sarakhsi and in this context proclaim his vision on the rules and the cultures of pre-islamic religions, basically Judaism and Christianity. Besides, within the Hanafi fiqh methodology we have also consulted the views of other related scholars and we have tried to establish whether the view of al-Sarakhsi in reality differs and deviates and, if his view indeed is different, what would be the consequences, within the context of the punishment of “stoning to death” and some narrations concerning this punishment. Besides doing this, the article also supplies an indication to actual discussions, and furthermore it focuses on the importance of the science of chronology in the evaluation of narrations and related hadiths.

Key Words: “Al-Sarakhsi”, “Fiqh methodology”, “Sjar’u man qablanā”, “Former ummahs and Nations”, “Stoning to death”, “Historical-cronological analysis”, “Narrative”, “Thora”.

Giriş

“Şer’u men kablenā” prensibi, geçmiş ümmet ve milletlere ait hükümleri ifade etmek için kullanılan usul-i fıkıh ilmine ait bir kavramdır. Allah Teâlâ’nın Hz. Peygamber’den önceki toplumlar için Nuh, İbrâhim, Musa ve İsa (a.s.) gibi peygamberleri vasıtasıyla bildirdiği hükümler, fıkıh usulü terimiyle “şer’u men kablenā” diye isimlendirilir. İslam öncesi ilâhî kökenli dinlere ait hükümlerden bir kısmının İslam ile birlikte varlığını devam ettirdiği, bir kısmının neshedildiği, diğer bir kısmı hak-

kında ise İslam’da red ve kabul olarak bir hükmün bulunmadığı açılımı ile karşımıza çıkan bu kavram, İslam öncesi ahkâmın Müslümanların hukukî statüsünü belirleyici olması açısından önem arzeder.

Yahudi ve Hıristiyanlara ait kutsal metinlerde ilâhî mesajı yansıtan doğruların bulunduğu İslam âlimleri tarafından kabul edilmiştir. Ancak bu doğruların tesbiti, Kur’an ve Sünnet’e bırakılmış, onların onayladıkları doğru kabul edilmiş ve tasdik etmedikleri de reddedilmiştir. Hakkında açıklama bulunmayanlar karşısında ise sükût edilmiştir.¹ Fıkıh usulü bilginleri, şer’î delilleri incelerken, önceki peygamberler vasıtası ile bildirilen hükümlere, bu hükümlerin İslam ümmeti için de geçerli olup olmadığı yönüyle temas etmişlerdir. Buna göre bazı âlimler, hakkında Kur’an ve Sünnet’in açıklamada bulunmadığı bir kısım meselelerin hükmünü İslam öncesi ilâhî kaynaklı dinlerde arama yoluna giderek, “şer’u men kablenâ”nın, İslam fıkıhının kaynaklarından birini teşkil ettiğini savunmuşlardır.² Görüldüğü üzere, hakkında Kur’an ve Sünnet’in açıklamada bulunmadığı hüküm ve bilgiler konusunda geçmiş ümmetlerin hükümlerinin İslam’da delil olup olmaması konusu, tartışmalı meselelerdendir. Ancak hemen belirtilmesi gerekir ki, hakkında Kur’an ve Sünnet’in herhangi bir izah getirmediği bu tür hükümlerin tesbit edilip güvenilirliğinden emin olunması, oldukça zordur. Zira tarih içerisinde çeşitli tahrif ve müdahalelere maruz kalan geçmiş kutsal kitaplarda, neyin değiştirilip neyin tahrif edilmediğinin tespiti, Kur’an ve Sünnet’in beyanları dışında zordur.

Fıkıh usulü literatüründe incelenip “hakkında nas bulunmayan şer’î deliller” kısmına dahil edilen “şer’u men kablenâ”, fıkıh mezheplerine mensup âlimler tarafından değişik açılardan gündeme getirilmekle birlikte, temel olarak “şer’u men kablenâ”yı onlar, üzerine hüküm bina edilecek şer’î bir delil olup olmadığı yönüne ağırlık vererek, bu hususta ihtilâf etmişlerdir.³ Zira bir peygamber için şeriat olanın,

1 İslam âlimlerinin, geçmiş ümmet ve milletlere ait ilâhî kaynaklı hükümlerin İslam’daki algılanışı konusundaki bu tavrı, bilinmektedir. Biz bu tavrı açısından “şer’u men kablenâ”yı isrâiliyyât ile ilişkilendirmekteyiz. Zira isrâilî rivayetler konusunda da âlimlerin benzer bir tavrı söz konusudur.

2 Hamîdullah, “İslam Hukuku’nun Kaynakları Açısından Kitâb-ı Mukaddes”, trc. İbrâhim Canan, *AÜ-İFD*, III, Ankara 1979, 379-410. Ayrıca Hanefî fakihlerinden Muhyiddîn el-Kâfiyeci de, Tevrat ve İncil’den nakilde bulunmanın cevâzına dair görüşlerini, her hangi bir inkâr vâki değilsen, önceki dinlere ait hükümlerin başlangıç olarak bizim için de geçerli olduğunu söyleyerek delillendirir. (bk. Bikâî, *el-Akvâlü’l-kadîme*, s. 45).

3 Dört mezhebin fıkıh usulü eserlerinde konu, yukarıda da belirttiğimiz gibi değişik açılardan ele alınmıştır. Bu arada ilgili olabilecek konulara da temas edilmiştir. Buna göre Hanefî usulcülerinin çoğunluğu (cumhur), bizim dinimizde bulunan ve neshedilmeyen önceki dinlere ait hükümlerin delil kabul edileceğini bildirirler. Ancak biz bununla amel ederken onun bizden öncekilere ait olduğuna inanarak değil, onun bizim dinimizin hükmü olduğuna inanarak amel ederiz. (bk. Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfü’l-esrâr*, III, 212. Ayrıca bk. Derviş, *eş-Şerâiu’s-Sâbika*, s. 7).

neshini gerektirecek bir hüküm zâhir oluncaya kadar sonraki ümmetler için de delil olduğu ve sonrakilerin onunla amel etmesi gerektiğini söyleyenler bulunduğu gibi, bir peygamberin şeriatı, kendisinden sonra diğer bir peygamberin gönderilmiş olmasıyla son bulmakta ve dolayısıyla söz konusu hükmün geçerliliği ile ilgili sonraki peygamberin açık bir beyanı olmadıkça onunla amel edilemeyeceğini söyleyenler de bulunmaktadır.⁴

“Şer’u men kablenâ”yı ele alırken zikri geçen bu görüşleri dile getiren Hanefî fakîh ve usulcüsü Serahsî (ö. 490/1096), Muhammed Hamîdullah (ö. 2002)’ın da belirttiği gibi, “şer’u men kablenâ”yı yorumlamada nispeten farklı bir bakış açısıyla dikkat çeker. Serahsî’nin “şer’u men kablenâ” prensibi ile alakalı nispeten farklı olduğu ifade edilen görüşünü ve bu bağlamda İslam öncesi din ve kültürlerle ait bilgi ve hükümlere bakışını açıklığa kavuşturmak, bu çalışmanın öncelikli konusunu teşkil edecektir. Bu yapılırken Hanefî usulü içindeki ilgili diğer âlimlerin görüşlerine de başvurulacak ve Serahsî’nin görüşünün gerçekte farklılık arzedip etmediği veya ediyorsa nasıl bir sonuç ürettiği, “recm cezası” bağlamında, ilgili güncel tartışmalar da dikkate alınarak ortaya konmaya çalışılacaktır.

A. İmam es-Serahsî ve “Şer’u men kablenâ” Prensibi

Zikri geçen bu görüşleri dile getiren Hanefî fakîh ve usulcüsü Serahsî (ö. 490/1096), -Hamîdullah’ın da belirttiği gibi-⁵ “şer’u men kablenâ”yı yorumlama konusunda farklı bakış açısıyla dikkat çeker. Ona göre âlimler, neshin bulunmadığı hususların Hz. Peygamber için de şeriat sayılacağından hareketle geçmiş ümmetlerin şeriatıyla amel etmenin gerekli olduğunu söylemektedirler. Serahsî âlimlerin bunu söylerken, bu hükümlerin Ehl-i kitabın bizzat kendileri tarafından veya Müslümanların onların kitaplarından nakletmeleri sonucu sâbit olması ile doğrudan Kur’an ve Sünnet’te bulunmasını ayrı birer keyfiyet olarak değerlendirmekte ve Kur’an ve Sünnet’in beyanıyla sâbit olan hükümlerin bizim için de uyulması gereken şeriat olduğu görüşünün, en doğru ve kabul edilebilir görüş olduğunu bildirmektedir. Bizzat Ehl-i kitabın kendileri veya onların kitaplarından Müslümanların anladıklarını aktarmaları olarak nakledilen bilgi ve hükümlerle, onunla amel etmeyi gerektirecek bir delil bulunmadığı sürece amel edilmez. Zira onlar kitaplarını tahrif etmişlerdir ve nakledilen bu hususların da tahrif edilen kısımlardan olması şüphesi vardır. Aynı şekilde bu konuda Müslümanların onların kitaplarından naklettiklerine de güvenilmez, zira bunun da tahrif edilen kısımlar cümlesinden olma ihtimali bulunmaktadır.⁶

4 Serahsî, *Usul*, II, 99. Benzer görüşler için ayrıca bk. Cessâs, *el-Fusûl fi’l-Usul*, III, 19.

5 M. Hamidullah, yukarıda zikri geçen makalesinde Serahsî’nin konuyu ele almasına ayrıca önem vermekte ve kurgusunu neredeyse Serahsî’nin görüşlerine bina etmektedir.

6 Serahsî, *a.g.e.*, II, 99-100.

Serahsî ayrıca eserinde, kelimciler arasında ihtilâflı meselelerden olduğunu bildirdiği, Hz. Peygamber’in risâletle görevlendirilmeden önce, geçmiş bir şeriata uyup uymadığı konusundaki görüşleri de aktarmakta ve “şer’u men kablenâ” konusunda yukarıda görüşlerini verdiğimiz her bir grup âlimin, isim zikretmeden delillerini sunmaktadır.⁷

Dikkat edilirse Serahsî, geçmiş şeriatlarla ilgili olarak Ehl-i kitabın bizzat kendilerinin naklettiği bilgilerle Müslümanların onların kitaplarından anlayıp naklettikleri bilgi ve hükümlerle amel etmenin ancak İslam’da kendisiyle amel etmeyi gerektirecek bir delil bulunması şartına bağlamaktadır.⁸ Böylelikle o, geçmiş şeriatlarla ilgili Müslümanların naklettiği hükümlerle Ehl-i kitaba ait kutsal kitapların ihtiva ettiği hükümler arasında fark bulunmadığını düşünür. Serahsî dile getirmese de bu durum bizi, geçmiş ümmetler ve dinlerden intikal eden bilgi ve rivayetleri kapsayan ancak genellikle menfi bir tavırla incelenen “isrâiliyyât” ile “şer’u men kablenâ” arasında kavramsal çerçeve açısından bazı paralelliklerin bulunduğu düşüncesine götürür.⁹ Zira isrâiliyyât da, Hıristiyan kültürü ile de ilgili olmakla beraber daha ziyade Yahudi kültürüyle alakalı efsanevî ve dinî literatürdeki bazı bilgileri içeren rivayet ve haberlerdir.¹⁰ İsrâilî haberler, daha çok Yahudi aggadik/hukukî olmayan bilgi ve rivayetleri, az oranda da halakhik/hukukî ve pseudepigraphik/mevzû rivayetleri kapsamaktadır.¹¹ Bu itibarla daha dakik bir ayırım için Hıristiyan kültüründen intikal eden bilgi ve rivayetler hakkında “mesihîyyât” teriminin kullanılması gerekir ki, bu şekilde bazı tasnifler yapılmıştır.¹² Ancak isrâiliyyât geçmiş din ve kültürlerden intikal eden hukukî ve folklorik bilgi ve rivayetleri içeren jenerik/kapsayıcı bir terim olarak kullanılmıştır.

7 bk. Serahsî, *Usul*, II, 100.

8 bk. Serahsî, *Usul*, II, 100.

9 Bu iki kavramı birlikte düşünmek ve aralarında belli ölçüde paralellik kurmak, tespit edebildiğimiz kadarıyla bugüne kadar değinilmemiş bir konudur. İsrâiliyyâtın genel menfi manası göz önünde bulundurulursa, böyle bir ilişki kurulmasının bazı sakıncaları da beraberinde getireceği muhakkaktır. Ancak gerek “isrâiliyyât”ın gerekse “şer’u men kablenâ”nın kabul edilebilirlik açısından Kur’an ve Sünnet ölçüsünde değerlendirilmesi, bu sakıncaları izale edicidir.

10 M. Ebû Şehbe, “Ehl-i kitap” kavramının daha çok Yahudilere şamil olduğunu; zira Hz. Peygamber döneminde Medine’de Hıristiyan bulunmayıp Yahudilerin yaşadığını belirtir. Kanaatimizce bu görüş, tutarlı değildir. Ancak Ebû Şehbe’nin isrâiliyyâtın pek çoğunun Yahudiler kanalıyla İslam’a intikal ettiğini, dolayısıyla bu ismi aldığı belirten görüşü (bk. *el-İsrâiliyyât*, s. 12 -dipnot-), kabul edilebilir bir görüştür.

11 zkr8Wasserstrom, “Jewish Pseudepigrapha in Muslim Literature”, *Tracing the Threads: Studies in the Vitality of Jewish Pseudepigrapha*, ed. John C. Reeves, Atlanta 1994, s. 90.

12 Juynboll, *The Authenticity*, s. 137. Mesela Ebû Reyve “isrâiliyyât” ile “mesihîyyât” kavramlarını birbirinden ayırarak, her ikisi için de ayrı başlıklar kullanmıştır (bk. *Advâ’*, s. 154).

“İsrâiliyyât” ile “şer’u men kablenâ” arasında böyle bir ilişki kurmamızdaki temel nedenlerden biri, İslam âlimlerinin konusu, muhtevası, çerçevesi ve İslam’da şer’î bir kaynak olması bakımından “şer’u men kablenâ”yı ele alırken Kur’an-Sünnet çerçevesinde ortaya koydukları prensipler ile İslam âlimlerinin, kabul edilebilirlik açısından isrâiliyyât için ortaya koydukları ölçülerden farklılık arzemediğidir. İsrâiliyyâtın sadece Yahudi kültürüne ait bilgi ve rivayetleri değil, aynı zamanda İslam’dan önceki bütün din ve kültürlerden İslam’a intikal eden -menfi-müsbet, kabul edilebilir-edilemez- nakilleri kapsadığını dikkate alırsak, “isrâiliyyât”ın, “şer’u men kablenâ”dan daha kapsamlı ve geniş bir yelpazede ele alınması gerekir. Zira “şer’u men kablenâ”, ahkâmı ilgili konuları ele alırken “isrâiliyyât”, ahkâmın yanında kültürel ve folklorik nitelikli bilgileri de kapsamaktadır.

İslam öncesi semavî dinlere ait olup Kur’an ve Sünnet ile nakledilen şer’î hükümlerin (şer’u men kablenâ) ayrı bir delil olmaktan çok Kitap ve Sünnet’in kapsamında düşünülmesi gerekir ve Hanefîler bu tür hükümlerin neshedildiği sabit olmayanlarla amel etmeyi gerekli görürler. Serahsî’nin esasen bu bakış açısıyla diğer Hanefî usulcülerinden farklı düşünüp düşünmediği burada önemlidir. Hanefî fıkıhçıların en büyüklerinden olan ve “Şemsü’l-Eimme” ünvanı ile tanınan Serahsî genel olarak “meselede müçtehid” kabul edilmiştir. Hanefîlere göre yedi tabakaya ayrılan fukahânın üçüncü tabakasını meselede müçtehid olanlar teşkil ederler. Bunlar, hükümleri mezhebe bulunmayan birtakım meselelerde içtihâdda bulunan fakihlerdir. Ne usul ve ne de fûrûda mezhep imamına muhalefet etmezler. Sadece, mezhebe açıkça hükmü bulunmayan meselelerde üstâdlarının usul ve prensiplerine göre içtihâd ederler. Bu durum göz önüne alındığında Serahsî’nin geçmiş kültürlerle bakış ve onlardan hüküm nakletme konusunda mezhebinin genel usulüne uymayan bir görüş ortaya koyması zor gibi gözükse de, el-Usul adlı eserinde şer’u men kablenâ prensibine dair görüşlerinden hareketle nispeten farklı bir görüş izlenimi verir.

Yukarıda da zikrettiğimiz üzere, her ne kadar Muhammed Hamîdullah, İmam es-Serahsî’nin bu konuda diğer usulcülerden farklı bir bakış açısına sahip olduğunu söylese de, benzer yorumları, şu veya bu şekilde, başka Hanefî usulcülerinin eserlerinde de görmek mümkündür. Zira gerek Hanefî Mezhebi’nin diğer usulcülerini gerekse dört mezhebin fıkıh usulü eserlerinde konu, yukarıda da belirttiğimiz gibi değişik açılardan ele alınmış ve tam anlamıyla aynı olmasa da, benzer görüşler ortaya konmuştur. Buna göre Hanefî usulcülerinin çoğunluğu (cumhur), bizim dinimizde bulunan ve neshedilmeyen önceki dinlere ait hükümlerin delil kabul edileceğini bildirmişlerdir. Ancak onlara göre biz bununla amel ederken onun bizden öncekilere ait olduğuna

inanarak değil, onun bizim dinimizin hükmü olduğuna inanarak amel ederiz.¹³ Yine Mesela İmam el-Pezdevî (ö. 390/999) ve onun eserine şerh yazmış olan Abdülazîz el-Buhârî bunlardandır.¹⁴ Yine Hanefî fakihlerinden Muhyiddîn el-Kâfiyeci de, Tevrat ve İncil’den nakilde bulunmanın cevâzına dair görüşlerini, her hangi bir inkar vâki değilse, önceki dinlere ait hükümlerin başlangıç olarak bizim için de geçerli olduğunu söyleyerek delillendirir.¹⁵

B. “Recm cezası” Bağlamında Meselenin Ele Alınışı ve İmam es-Serahsî’nin Bakışı

Serahsî’nin İslam âlimlerinin, geçmiş din ve şeriatlere dair İslam’da neshin bulunmadığı hususların Hz. Peygamber için de şeriat sayılacağından hareketle, geçmiş ümmetlerin şeriatıyla amel etmenin gerekli olduğunu söylemesi burada özellikle altının çizilmesi gereken noktadır. Burada da “nesh” bulunmaması” tabiri üzerinde ayrıca durulmalıdır. Zira bu mesele esasen Serahsî’nin “şer’u men kablenâ”ya dair görüşü ile doğrudan irtibatlıdır. İslam’daki varlığı özellikle son dönemlerde alabildiğine tartışma konusu olan “recm cezası”nın Hz. Peygamber tarafından, zina suçunun cezası ile ilgili hüküm henüz inmemişken Tevrat’tan hareketle mi uygulandığı konusu ve bu yöndeki tartışmalar burada önemlidir. Özellikle Yûsuf el-Kardavî’nin Mustafa ez-Zerkâ’nın da hazır bulunduğu bir toplantıda Muhammed Ebû Zehra’nın ağzından naklettiği, “Recm cezası, Yahudilere ait bir cezadır; bu ceza rahmet dini İslam ile neshedilmiştir.”¹⁶ Kardavî’nin belirttiğine göre kendisi Ebû Zehrâ’nın bu görüşünü toplantı sonrası görüşmesinde tartışmış ve Ebû Zehrâ görüşünde ısrar etmiştir. Daha sonra ise Kardavî, aynı görüşü Mustafa ez-Zerkâ ile de değerlendirmiş ve o da Ebû Zehrâ’nın sözünü ettiğimiz görüşünü “güzel bulduğunu” belirtmiştir.¹⁷ Bu görüşün Türkiye’de de revac bulduğu ve zaman zaman gündeme getirildiği genel olarak bilinmektedir.

Bilindiği üzere Tevrat’ta zina edenin taşlanarak öldürülmesine dair recm cezası mevcut olup şu ifadelerle yer almaktadır: “Biri başka birinin karısıyla, yani komşusunun karısıyla zina ederse, hem kendisi hem de zina ettiği kadın kesinlikle öldürülecektir.”¹⁸

Tesniye Bap 22’de şu hükümler yer alır:

“Eğer bir adam başka birinin karısıyla yatarken yakalanırsa, hem kadınla yatan adam, hem kadın ikisi de öldürülecek. İsrail’den kötülüğü atacaksınız.”

13 bk. Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfü’l-esrâr*, III, 212. Ayrıca bk. Derviş, *eş-Şerâiu’s-sâbika*, s. 7.

14 bk. Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfü’l-Esrâr*, III, 212-13.

15 bk. Bikâî, Ebû’l-Hasen Burhânüddin, “*el-Akvâlü’l-Kadîme fî Hükmî’n-Nakl mine’l-Kütübi’l-Kadîme*”, *Mecelletü’l-Ma’hedî’l-Mahütâtî’l-Arabîyye*, XXVI/2, 1401/1980, s. 45.

16 Mustafa ez-Zerkâ, *Fetâvâ ez-Zerkâ*, -Dipnotta Kardavî’nin ta’liki- Dârü’l-Kalem, s. 394.

17 Bu konuda bk. Mustafa ez-Zerkâ, *Fetâvâ ez-Zerkâ*, -Dipnotta Kardavî’nin ta’liki- s. 394.

18 Levililer, Bap, 20.

“Eğer bir adam kentte başka biriyle nişanlı erden bir kızla karşılaşır ve onunla yatarsa, ikisini de kentin kapısına götüreceksin, taşıyarak öldüreceksiniz. Çünkü kız kentte olduğu halde yardım istemek için bağırmadı; adam da komşusunun karısıyla ilişki kurdu. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız.”

Diğer taraftan Yuhanna İncili 8. bölümde şu olay yer alır:

“Din bilginleri ve Ferisiler, zina ederken yakalanmış bir kadın getirdiler. Kadını orta yere çıkararak İsa’ya, “Öğretmen, bu kadın tam zina ederken yakalandı” dediler. “Musa, Yasa’da bize böyle kadınların taşlanması buyurdu, sen ne dersin?” Bunları İsa’yı sınamak amacıyla söylüyorlardı; onu suçlayabilmek için bir neden arıyorlardı. İsa eğilmiş, parmağıyla toprağa yazı yazıyordu. Durmadan aynı soruyu sormaları üzerine doğruldu ve, “Aranızda günahsız olan, ona ilk taşı atsin!” dedi. Sonra yine eğildi, toprağa yazmaya koyuldu. Bunu işittikleri zaman, başta yaşlılar olmak üzere, birer birer dışarı çıkıp İsa’yı yalnız bıraktılar. Kadın ise orta yerde duruyordu. İsa doğrulup ona, “Kadına nerede onlar? Hiçbiri seni yargılamadı mı?” diye sordu. Kadın, “Hiçbiri, efendim” dedi. İsa, “Ben de seni yargılamıyorum” dedi. “Git, artık bundan sonra günah işleme!”

Hız İsa bu sözü ile recm cezasını kaldırmamış, sadece günahkar insanların ihbar ve şahitliğine dayanarak bu kadar ağır bir cezayı vermemiştir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere “şer’u men kablenâ” prensibi, özelde de Serahsî’nin bu prensibe dair sözünü ettiğimiz görüşlerinin en billurlaştığı ve güncel tartışmaları da barındıran mesele, belki de “recm cezası”dır. Bilindiği üzere “recm”, Kur’an’da yer almayan ancak Sünnet ile sabit olduğu belirtilen hükümlerdendir. Bu cezanın “had” cesası mı yoksa “ta’zir” mi olduğu yönünde tartışmalar olsa da, Serahsî “recm cezası”nın zina eden evlilik geçirmiş kişiler için bir “had” cezası olduğunu açıkça ifade eder.¹⁹ Bu cezanın Kur’an’daki recmin hükmüne dair “celde/değnek cezası” ile tamamıyla neshedilip edilmediği de, konuyla ilgili bir diğer tartışma konusudur. Bu durumda ilgili Kur’an hükmü ininceye dek Hz. Peygamber’in Tevrat’ta yer alan bir hükmü uyguladığının düşünülüp düşünülmemeyeceği de, az önce de belirttiğimiz üzere, meselenin konumuzla doğrudan ilgili bir diğer önemli yönüdür. Ancak bu durumda Tevrat’taki hükümden farklı bir cezayı içeren Kur’an hükmüne rağmen, “recm cezası”nın İslam’da ibka edilerek varlığını devam ettirip ettirmediği tartışması gündeme gelmektedir.

Her ne kadar meseleyi detaylı olarak ele alsada Serahsî’nin, “Kur’an’ın ‘Onları evlerde hapsedin...’ âyeti gereği, recm cezasının başlangıçtaki hükmü, ‘evlerde

19 Serahsî, *el-Mebcut*, Beyrut 1398/1978, IX, 36.

hapsetmek ve dil ile de ezada bulunmak’ şeklindeydi” ve sonra bu Ubâde b. Sâmî hadisi ile neshedildi” ifadesi,²⁰ sözünü ettiğimiz son hüküm ile çelişen bir durumdur. Serahsî’nin naklettiğine göre bu hadisinde Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

“(Zinanın hükmünü) bana sorun; zira Allah onlar için bir çıkış yolu göstermiştir. Bekarlar için 100 değnek ve bir yıl sürgün, zina eden evli için ise 100 değnek ve taşlayarak recmetme cezası vardır...”²¹

Serahsî’ye göre burada Hz. Peygamber’in, “Huzû annî (Bana sorun/benden alın)...” buyurması da göstermektedir ki, bu hadisteki hüküm, Nur Suresi’ndeki “celde/değnek” ayeti²² inmezden önceki hükümdür. Şayet bu hadis, ayetten sonra vârid olmuş olsaydı, Hz. Peygamber “Huzû annî (Bana sorun/benden alın)...” demez; bilakis “Huzû anillahi Teâlâ/Allah’tan-Kur’an’dan alın” derdi. Daha sonra da, “celde/değnek ayeti”nin inmesiyle bir suça iki ceza öngören bu hüküm neshedilmiş ve artık bekârlar için sadece “celde/değnek” hükmü yerleşmiş; evlilik geçirmiş olanlar için ise yalnızca “recm cezası” sabit olmuştur. Ancak değnek cezası âlimlerin üzerinde ittifak ettiği üzere, Kur’an ile sabit olmuş bir hüküm; buna karşılık zina eden evliler için olan recm ise meşrû bir had cezası olup Sünnet ile sabit olmuştur.²³ Serahsî’ye göre bu hükümün (recm) sübutuna Haricîler dışında tarihte hiç bir grup da muhalefet etmemiştir.²⁴

Serahsî Usul’ünde “recm” konusunda ayrıntıya girmeyip yeri geldikçe bu hükümden söz eder. Ancak yukarıda da görüldüğü gibi, el-Mebcut’un “hudûd” bölümünde (kitâbü’l-hudûd), zinaya verilecek cezanın mahiyetini tartıştıktan sonra, zinanın hükmünü farklı yönleriyle ayrıntılı bir şekilde tafsil eder. Ancak bunu yaparken Usul’ündeki görüşleri ile paralellik arzeden ifadelerde bulunsa da, meseleyi kitabın özelliğine uygun olarak, daha ziyade furû’ açısından ele alır. Buna karşılık Usul’ünde ise “şer’u

20 Serahsî, *el-Mebcut*, IX, 36.

21 Müslim, *Hudûd*, 12; İbn Mâce, *Hudûd*, 7.

22 en-Nur, 24/2.

23 Recm konusunda hükmü devam eden, fakat Kur’an ayeti olarak okunması nesh edilen bir ayet de nakledilir. Abdullah b. Abbas, Hz. Ömer’in minberde şöyle dediğini rivayet etmiştir. “Cenâb-ı Allah, Muhammed’i hak ile göndermiş ve ona Kitab’ı indirmiştir. Recm ayeti de ona (s.a.s.) indirilen ayetlerden idi. Biz bu ayeti okuduk, ezberledik ve anladık. Resûlullah recmi uyguladı, ondan sonra biz de uyguladık.” Korkarım, zaman geçince birileri çıkıp “Biz Allah’ın kitabında recmi bulamıyoruz” der ve Allah’ın indirdiği bir farzı terk ederek sapıklığa düşerler. Şüphesiz recm, Allah’ın kitabında, evli olmak, şahit, gebelik veya ikrar bulunmak şartıyla, zina eden kimse aleyhine bir haktır.” (Müslim, *Hudûd*, 15). Recm konusunda nakledilen bu rivayet, Kur’an’dan bazı ayetlerin çıkarıldığını çağırıştırması başta olmak üzere, bazı önemli açılardan problemlidir ki, bu önemli konu ayrı bir çalışmayı hak etmektedir. Recmin varlığının sünnetten delili esasen bu rivayet değil, hadis kaynaklarındaki başka rivayetlerdir. (bk. Müslim, *Hudûd*, 22, 23, 24, 25, 26; Buhârî, *Hudûd* III, 38, 46, Vekâlet, 13; İbn Mâce, *Diyât*, 36).

24 Serahsî, *el-Mebcut*, IX, 36.

men kablenâ” konusunda ilgili görüşlere değindikten sonra, “Bizce en takdire şayan/sahih görüş şudur ki...” girişile “şer’u men kablenâ” ile amel konusundaki farklı görüşleri dile getirir ve “en sahih” gördüğü görüşü şu şekilde ortaya koyar:

“Allah’ın Kitabı’nda veya Resûlullah (s.a.s.) beyanı ile bizden önceki ümmetlerin şeriatı olduğu sabit olan bir hüküm, şayet neshedildiğine dair bir beyan yoksa, Peygamberimiz için de şeriatdır ve bize de onunla amel etmek düşer. Ancak Ehl-i kitap’tan birinin nakletmesi veya Müslümanların onların kitaplarından anladıkları olarak nakledilen bir hüküm ise, bu durumda onunla amel etmemek gerekir. Zira onların kitaplarını tahrif ettiklerine dair delil bulunmaktadır ve onların nakline itibar edilmez. Çünkü nakledilen hükmün onların tahrif edilmiş hükümlerinden olma ihtimali/şüphesi vardır. Aynı şüphe ile Müslümanların onların kitaplarından anladıklarına da itibar edilmez.”

Bu görüşlere yer verdikten sonra Serahsî, İmam Muhammed, İmam el-Kerhî ve Ebû Yûsuf’un şer’u men kablenâ yoluyla bizim için de şeriat olmuş hükümlere dair verdikleri örnekleri zikretmiştir. Ardından da İmam Şâfiî’nin de bu konuda aynı görüşte olduğunu söylemiş ve onun, Hz. Peygamber’in Tevrat’ın hükmü gereği “Ben öldürdükleri (uygulamasını terkettikleri) bir hükmü/uygulamayı/sünneti ihya edip uygulamaya daha layığım”²⁵ buyurarak, iki Yahudiye uyguladığı “recm cezası”²⁶ ile bu konuda istidlal ettiğini söylemiştir²⁷ ki, konumuz açısından bu durum önem arzeder. Zira Şâfiî (ö. 204/819)’ye göre Ehl-i kitap için uygulanması gerekli olan bu hüküm, Hz. Peygamber (İslam ümmeti) için de şeriat olmuştur. Daha sonra ise Serahsî, “Biz de bunu kabul ediyor; ancak bu hükmün ‘zina edenin evli olması (muhsan)’ ilave şartı sebebiyle bizim şeriatımızda recmin gerekli olduğunu savunuyoruz; zira bu tür bir ilave/ziyade, bizim nezdimizde nesh hükmüne sahiptir” demiştir.²⁸ Yani ona göre burada Hz. Peygamber’in Tevrat’ın hükmüne “evli olma şartı”nı ilave ettiğini ifade etmiş olmaktadır ki, el-Mebcut’unda konuyu ele alırken belirttiğine göre, “evlenmiş olma şartı (muhsan)”nın Tevrat’ta bulunmadığını söylemiştir.²⁹

25 Müslim, Hudûd, 28. Buradaki ilgili ifadeyi, “Allahım! Senin emrini onlar değiştirdikten sonra ilk uygulayan benim” diye de çevirmek mümkündür.

26 Bu rivayet için bk. Müslim, Hudûd, 28. Ayrıca bu konuda Hz. Peygamber’in zina eden evli Yahudiler için Tevrat’ın hükmünü uyguladığına dair de ayrıca bk. Müslim, Hudûd, 26.

27 *el-Mebcut*’unda konuyu ele alırken Serahsî bu hadisten söz ederken ayrıca şu yorumda da bulunmuştur: “Bir sünnetin ihyası, ancak onunla amel edilmekle olur.” (*el-Mebcut*, IX, 41) Burada “onlara ait bir uygulamanın/hükmün” Resûlullah tarafından ihya edilmesi, Tevrat’ın hükmü ile amel anlamına gelip gelmediği ve de bu hükmün Kur’an’daki celde ayeti sonrasında da devam edip etmediği, meselenin bir başka yönüdür.

28 Serahsî, *Usul*, II, 100-101.

29 Serahsî, *el-Mebcut*, IX, 41.

Daha sonra Serahsî, konuyla bağlantılı olarak Hz. Peygamber’in kendisine vahiy gelmediği konularda kendisinden önceki şeriatlerin hükümleri ile amel etmesinin gerekli olup olmadığı tartışmasını gündeme getirir ki, esasen bu tartışma da ele aldığımız mesele açısından önem arzeder. Ona göre bazı usul âlimlerinin bunu reddettiğini, bazılarının bu konuda tevakkuf ettiğini ve diğer bazılarının da bu konuda olumlu görüş bildirerek Hz. Peygamber’in bu hükümlerle amel etmesi gerektiğini söylediklerini ifade eder. Ne var ki, ona göre bunun esas alakalı olduğu konu, “usulü’t-tevhîd” yani “inanç esasları”dır. Bunun usul-i fikh ile alakalı yönü kurulduğunda ise neticede esas olanın, nesh delili/sebebi ile ilgili hükmün değiştiğinin bilinmesi durumu hariç, geçmiş peygamberlerin şeriatlerine uymak ve uygulamak olduğunu söyler.³⁰ Zira Kur’an’da bize peygamberlerin tamamına inanmamız emredilmiştir.³¹ Bu durumda sonraki peygamberin gönderilmesi ile önceki peygamber peygamberlikten çıkmaz. Aynı şekilde önceki peygamberin şeriatı da, neshedildiğine dair bir delil yoksa, sonrakilere için de amel edilebilir bir hükümdür. Ona göre peygamberlerin getirdikleri hükümler konusunda aslanan, şayet değiştiğine dair bir delil (nâsîh) yoksa, “ona uymak (el-muvafaka)”dır.³² Şu halde geçmiş peygamberlerin şeriatlerinin hükümleri konusunda neshedildiğine dair olan hükümlerde muhalefet edip, bir bütün olarak muhalefet etmemek esastır.³³ Serahsî ayrıca bu söylediklerini desteklemek sadedinde Peygamberimizin “Tevrat ile dua etmesi”ni ve Tevrat’taki hükmü tatbik ederek, zina eden bir iki Yahudiye “recm cezası”nı uygulamasını delil olarak zikretmiştir. Yukarıda da zikredildiği üzere, Efendimiz’in, “Ben öldürdükleri (uygulamasını terkettikleri) bir hükmü/uygulamayı/sünneti ihya edip uygulamaya daha layığım”³⁴ buyurduğu hadisi, görüşünü tekit etmek için tekrar zikretmiştir. Bu nokta Hz. Peygamber’in recm cezasını “hükmün değiştiğinin bilinmesi”ne kadar yani recm cezası ile alakalı Kur’an’daki “celde ayeti”nin indiği zamana kadar Tevrat’ın hükmü ile zina eden Müslümanlar için de amel etmiş olabileceğine işaret etmesi bakımından önemlidir. Zira Hz. Peygamber’in “celde” ayeti ininceye dek, bir süre, zina eden Müslümanlara da Tevrat’ı uygulamıştır. Şu hadis buna dair işaretler taşır:

Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Halid şöyle demişlerdir: Resûlullah’ın yanındaydık. Bir adam kalktı ve şöyle dedi: “Allah için, aramızda sadece Allah’ın kitabıyla hükmetmeni istiyorum.” Davalı daha anlayışlıydı, o da kalktı ve “Aramızda Allah’ın kitabı ile hükmet ve beni dinle” dedi. Peygamberimiz, “konuş” dedi, o da şöyle konuştu:

30 Serahsî, *Usul*, II, 101.

31 bk. el-Bakara, 2/285.

32 Serahsî, *Usul*, II, 101, 103.

33 Serahsî, *Usul*, II, 104.

34 Müslim, *Hudud*, 28.

-“Oğlum bunun işçisiydi. Karısıyla zina etti. 100 koyun ile bir hizmetçi köleyi fide olarak verdim. Bilenlere sordum, oğluma 100 değnek ve bir yıl sürgün, kadına da recm gerektiğini söylediler.” Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu:

-“Canım elinde olana and içerim, aranızda elbette şanı yüce Allah’ın kitabı ile hükmedeceğim. 100 koyun ile köle geri alınır. Oğluna 100 değnek ve bir yıl sürgün gerekir. Üneys! Şu adamın karısına git, suçlu kabul ederse recm et.” Üneys gidip kadına sordu ve kadın da suçlu kabul edince recm etti.³⁵

Burada sözü edilen “kitap”tan maksadın “Tevrat” olduğu aşikardır. Zira Kur’an’da zina ile ilgili bir ayet henüz o dönemde inmemiştir. Ancak bu cezanın hükmünün Kur’an’daki celde ayeti ile son bulduğu meselesi, kesin kanaat belirtmeyi zorlaştıran özellikler ve yönler barındırır. Zira bu mesele, Tevrat’ın Arapça’ya tercümesi, Medine Yahudilerinin elinde mevcut (Arapça veya İbranice) Tevrat veya Talmud nüshasının varlığı, şayet bu kitaplar Arapça’ya tercüme edilmemişse bu kitaplardaki bilgi ve hükümleri Hz. Peygamber’in nasıl elde edip tatbik ettiği, bu tür hükümlerin Tevrat’ın tahrif edilen kısımlarla ilgisinin olup olmadığı, nakledenlerin durumu, ilgili hadislerin ve bilgilerin dikkatli bir şekilde “kronolojik ve narratik” bir okumaya tabi tutulup tutulmadığı gibi pek çok konuyla ilgilidir.

Öte yandan şu an elde mevcut Tevrat’ta “değnek cezası” bulunmadığı ve taşlanarak öldürmenin (recm) yer aldığı bilinmektedir. Hz. Peygamber’in ilgili uygulaması göz önüne alındığında recm cezasının, o dönemki Medine Yahudilerinin elindeki Tevrat nüshasında olduğu sonucuna varılır. Ayrıca bu konu, Tevrat’ın Hz. Peygamber öncesi ve onun döneminde Arapça’ya tercümesi meselesi ile de ilgilidir ki, bu konu kendi içerisinde detaylara sahiptir. Zira bazı ayetler ve Hz. Peygamber’in Medine Yahudileri ile arasında geçen birtakım olaylardan hareketle bazı şarkiyatçılar ve Müslüman araştırmacılar, Hz. Peygamber dönemi veya öncesinde, Kitâb-ı Mukaddes’ten bir kısım metinlerin (nas) tercümesinin yapıldığını ileri sürmüşler ve bu tercüme faaliyetinin Hz. Peygamber sonrası yaklaşık hicrî II. asra kadar devam ettiğini iddia etmişlerdir.³⁶ Bu görüşün savunucuları arasında, İslam öncesi, İslam dönemi ve hemen sonrası dönemlerde yapılan Kitâb-ı Mukaddes’e ait bazı metinlerin tercümesini, Yahudiliğe ait bilgi ve hükümlerin İslam kültürüne sızmasının başlıca âmili olarak gören, el-Bidâyetü’l-Ülâ li’l-İsrâiliyyât adlı eserin sahibi H. Yûsuf el-Atyar gelir. Ancak Atyar, bu dönemlerde yapılan tercümelere maksadın, harfi tercüme olmayıp mana tercümesi olduğunu söyler.³⁷ Ona göre, Ebû Hüreyre’den (ö. 58/677) rivayet

35 Buhârî, Hudûd, 30.

36 Atyar, *el-Bidâyetü’l-Ülâ*, s. 31 vd.

37 Atyar’ın burada öne sürdüğü görüş, Tevrat tercümelerinin (Targum) güvenilirliği ve bu Targumlara

edilen “Ehl-i kitap Tevrat’ı İbrânice okuyor ve onu Müslümanlara Arapça olarak tefsir ediyorlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Ehl-i kitabı ne yalanlayın ne de tasdik edin; Allah’a, bize ve size indirilene iman ettik deyin”³⁸ hadisi, Tevrat’ın harfi değil, mana olarak tercümesinin delillerindedir. Zira her şeyden önce bu rivayetdeki “Ehl-i kitap” ifadesiyle, Yahudiler kastedilmektedir. Hadiste geçen “yüfessirünahâ=açıklıyorlardı” ifadesinden maksat ise, metnin tek tek şerhi ve ele aldığı konuların tartışılıp üzerine ta’likte bulunulması değildir. Bilakis, bazı sebeplerden dolayı mütercim, harfi harfine asıl metne sadık kalmak zorunda olmadığı tercümedir ki, İslam öncesi devirlerde Yahudi ve Hıristiyanlara ait kutsal metinlerin başta Yunanca³⁹ olmak üzere diğer dillere tercümesindeki durum da budur.

Diğer taraftan Hz. Ömer’in elinde Ehl-i kitaba ait bir sahîfe ile Hz. Peygamber’e gelişinin anlatıldığı bir rivayette, Hz. Peygamber döneminde Tevrat’ın belli bölümlerinin Arapça tercümelerinin bulunduğu izlenimini verir. Câbir b. Abdillâh’tan rivayete göre Hz. Ömer, elinde Ehl-i kitap mensuplarından kendisine ulaşan bir kitapla Hz. Peygamber’e gelmiş ve onu Resûlullah’a okumuştur. Resûlullah buna kızmış ve “Ey Hattab’ın Oğlu! Böyle her önünüze gelene ilgi mi duyacaksınız”⁴⁰ buyurarak onu uyarmıştır.⁴¹

Teknik değerlendirmeleri bir yana rivayet, Hz. Peygamber zamanında Tevrat’ın bazı metinlerinin Arapça tercümeleri bulunduğu ve bunlara ulaşmanın zor olmadığına işaret etmesi bakımından önem arzeder. Hz. Ömer’in Hz. Peygamber’e getirdiği bu kitap veya sahîfe Arapça’dır. Aksi halde, gerek Hz. Ömer’in gerekse kendisine okunduğu zaman kızan Resûlullah’ın İbrânice veya Ârâmîce bildiğini kabul etmek gerekir ki, kaynaklarımızda bunu destekleyecek delil bulabilmek oldukça zordur. Böyle bir tesbit, bu metinleri Arapça’ya kimlerin, ne maksatla tercüme ettiği konusunu gündeme getirir. Makul olan, Arap yarımadası Yahudilerinin, her ne kadar günümüz Yahudiliğinde misyon yayma amacı yok gözükiyorsa da, dinlerini anlatabilme/misyonerlik amacıyla bu metinleri tercüme etmiş olabilecekleridir. Zira tarihen sabittir ki, bazı Arap kabileleri ve Araplardan pek çok kişi İslam öncesi dönemde Yahudiliğe geçmişlerdir.

mütercim müdahalelerinin olduğu izlenimini verir. Nitekim Tevrat’ın Ârâmîce’deki en meşhur Targum’u olan “Targum Onkelos”ta mütercim Onkelos’un, Tevrat’ın antropomorfik ifadelerini değiştirdiği, Talmud’a ait bazı yorumların yanında kendi yorumlarını da tercümesine kattığı belirtilir. (bk. Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, s. 4-5).

38 Buhârî, İ’tisâm, 25, Tefsir, (2), 11, Tevhîd, 51; İbn Mâce, Fiten, 26; Ahmed b. Hanbel, IV, 160, 219.

39 Yunanca’ya birçok kere tercüme edilmiş bulunan Tevrat’ın Katoliklerce de muteber sayılan tercümesine “Septuagint=Yetmişler tercümesi” denir. (bk. Harman, *Yahudi Kutsal Kitapları*, s. 15-25).

40 Hadiste geçen “e mütehevvikûne” ifadesi, “her şeye kapılma”, “kendini her işin içerisinde bulma” demektir. “Hayret ve şaşkınlık içerisinde olma” manasına da gelir (bk. İbnü’l-Esîr, *Nihâye*, V, 282).

41 Ahmed b. Hanbel, III, 387. Ayrıca krş. III, 470, 471; IV, 265, 266.

Ayrıca Medine Yahudilerinin Yahudi kutsal kitabı Tevrat'a –veya Yahudi kutsal kitaplarına- sahip olduğuna işaret eden hadisler⁴² ile bu yöndeki bilgiler, mahiyeti bir yana Tevrat'ın buradaki varlığını gösterir. Nitekim Muhammed Hamîdullah, Medine Yahudilerinin bir mukaddes kitabının bulunduğunu söyler.⁴³ Ancak Rabbânî/Ortodoks anlayışa sahip Yahudilerce kanonik/muteber olan Mişna, Talmud⁴⁴ ve kanonik olmayan diğer kitap veya metinlerin varlığı konusunda sarih bilgiler bulunmamaktadır. Ne var ki, bazı hadisler ve kaynaklarda yer alan birtakım rivayetler, Medine ve civar bölgelerde Tevrat dışındaki kitapların bulunduğunu ve bunların Arapça'ya tercüme edildiğini ima eder. Rivayete göre Hz. Ömer, elinde Ehl-i kitap'tan kendisine ulaşmış bir sahîfe/kitap ile Hz. Peygamber'in huzuruna gelip onu okumuştur. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) oldukça kızmış ve “Ey Hattâb'ın oğlu! Böyle her önünüze gelene ilgi mi duyacaksınız?...” diyerek Hz. Ömer'i uyarmıştır. Bu hadisin çoğu rivayetlerinde⁴⁵ Hz. Ömer'in elindeki kitabın Tevrat'tan bir bölüm olduğu belirtiliyorsa da, bu haberin bir rivayetinde⁴⁶ Hz. Ömer'in, “Ehl-i kitap'tan bir kitap istinsah ettim ve sonra bunu bir deri parçası içerisinde (Resûlullah'a) getirdim. Resûlullah, “Ey Ömer! Bu elindeki nedir?” diye sorunca, “Yâ Resûlellah! Bu, ilmimize ilim katacağımız bir kitaptır” gibi belirsiz bir ifade kullanması, Mişna gibi Tevrat'ın dışındaki Yahudi kutsal kitaplarının da Medine'deki varlığına işaret sayılabilir.⁴⁷

Bütün bu söylenenler ışığında şunu ifade etmek mümkündür: Nisa Suresi'ndeki ayetle Yahudi hukukundaki recm, yani taşlayarak öldürme cezasının, kadınlar için ev hapsine çevrilmiş olduğu, ayrıca kadın ve erkeğe, şu ayet gereğince kendilerini düzeltinceye kadar eziyet edilmesinin, hükme bağlandığını söyle(yebil)mek mümkündür:

42 Buhârî, İ'tisâm, 18; 25.

43 Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, I, 572.

44 Yahudilerce “Sözlü Tevrat” olarak kabul edilen Mişna ve Talmud'un, dönemin Medine Yahudilerinin elindeki varlığı ile ilgili kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Kaldı ki, Talmud'un derlenme sürecinin, İslam'ın zuhuru yıllarına (VI. ve VII. yüzyıllar) uzaması, Talmud'un Medine Yahudilerinin elinde bulunmasının kronolojik açıdan zorluğunu gösterir. Yine Mişna ve Talmud'daki bazı bilgi ve yorumlardan onların habersiz olduğu düşünülebilir. Ancak bu ihtimalin, dönemin Yahudi dinî merkezleri Bâbil ve Filistin ile Medine Yahudileri arasındaki dinî ve kültürel fikir alışverişinin kopukluk veya sürekliliği ile ilgilidir.

45 Ahmed b. Hanbel, III, 387, 470, 471; IV, 265, 266.

46 Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, I, 173. Heysemî'nin Ebû Ya'lânın tahrir ettiğini belirttiği bu rivayeti, Ebû Ya'lânın *Müsned*'inin yer aldığı CD'lerde ve Hz. Ömer'in rivayetlerinin yer aldığı kısmında bizzat yaptığımız aramada tespit edemedik.

47 Nitekim bu yöndeki bir değerlendirme için bk. İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, s. 214. Ayrıca Ahmed Emin, Yahudilerin ahiretle ilgili bazı bilgilerin yanında Yahudi rabbilerinin Tevrat'ın yorumlarını da yaydıklarından bahseder (bk. *Fecrü'l-İslam*, s. 25) ki bu, C. C. Torrey'in de belirttiği gibi (bk. *Jewish Foundation of İslam*, s. 34) bu, Mişna ve Talmud'un derleniş sırasındaki “tanaîm” ve “amorîm” denen rabbilerin yorumlarını hatıra getirir.

“Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı içinizden dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse onları evlere kapatın. Bu, ölüm canlarını alıncaya, ya da Allah onlara bir yol açıncaya kadar böyle gitsin. İçinizden bu suçu işleyen çiftlere eziyet edin. Eğer tevbe edip kendilerini düzeltecek olurlarsa bırakın. Allah tevbeleri kabul eder, çok merhametlidir.”⁴⁸

Yine bu meyanda sözünü ettiğimiz bu ayetler ile hem Tevrat’taki recm cezasının kaldırılmış, hem de bekârlara verilen 100 değnek ve sürgün cezasını hafifletilmiş olduğunu da söyle(yebil)mek mümkün gözükmektedir. Zira bakire bir kadının bir yıl sürgünde kalması, yeni bir ayetle önünün açılmasına kadar evinde kalmasından zordur. Burada evli-bekâr ayrımının da yapılmamış olduğu görülüyor. Birinci ayette geçen, “...Allah onlara bir yol açıncaya kadar...” ifadesi, cezanın daha da hafifletileceğini gösterir. Hafifletme Nur Suresi’nin ikinci ayetiyle olmuştur. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

“Zina eden kadınla zina eden erkekten her birine yüz değnek vurun. Eğer Allah’a ve o son güne inaniyorsanız, Allah’ın hükmünü yerine getirirken onlara karşı yumuşamayın. İnananlardan bir takım da onlara yapılan azabı gözleriyle görsün.”⁴⁹

Görüldüğü üzere bu ayet, kadın-erkek, evli-bekar ayrımını yapmadan zina cezasını 100 değnek olarak hükme bağlamıştır. Bu ceza, Nisa Suresi’nde geçen, ölünceye kadar ev hapsinden ve kendini düzelttiği kanaati doğuncaya kadar eziyet görmekten daha hafiftir.⁵⁰ Buna göre Kur’an, Tevrat’ta yer alan, Hz. Peygamber’in de bir süre uyguladığı zina ile ilgili hükümleri (recm) nesh etmiş ve evlilere verilecek cezanın da “100 değnek” olacağını hükme bağlamıştır.

Her ne kadar bu konularda yeterince izah getirici değilse de, buraya kadar Serahsî’nin konuyla ilgili bakışına da ters düşen bir yön kanaatimizce yoktur. Ancak gerek Serahsî açısından gerekse genel anlamda burada göz önünde bulundurulması gereken en önemli yön, Serahsî’nin, “recm cezası”nın, Sünnet ile sabit bir “had” olduğunu açıkça dillendirmesidir. Bu ayrıca öteden beri diğer İslam âlimleri tarafından da ifade edilmiş olan bir husustur. Ancak konunun bilhassa modern dönemdeki tartışmalarda sorgulanageldiğini de belirtmek gerekir. Buradan hareketle Sünnet’te yer alan “recm cezası”nın “had” olmayıp “ta’zir” olduğu ve ayrıca Hz. Peygamber tarafından geçici bir süre uygulanmış olan Yahudi hukukuna ait bir ceza olduğu da, sayıları az da olsa, günümüzün önde gelen bazı âlimleri tarafından ifade edilmektedir.⁵¹

48 en-Nisa, 4/15-16.

49 en-Nur, 24/2.

50 Ayrıca burada tıpkı içki ile ilgili hükümlerde olduğu gibi, bir tedricilikten de söz edebilmek mümkün gözükmektedir.

51 Bu yöndeki tartışmalar için bk. <http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/?i=23731&y=HayrettinKaraman>;

Hz. Peygamber'in "zina etmiş evli iki Yahudi"ye Tevrat'ın hükmünce uygulattığı sabit ve üzerinde tartışma olmayan bir husustur. Ancak Hz. Peygamber döneminde, yukarıda zikri geçen "Ğâmiyye" ve "Mâiz" hakkında olduğu gibi, Müslümanlar için uygulandığı hadislerle sabit olan "recm cezası"nın Müslümanlar için de Tevrat'tan hareketle uygulanıp uygulanmadığı, bu yöndeki iddialara rağmen, yeterince açık değildir. Ayrıca bu uygulamanın Nur Suresi'ndeki ayetin inişinden önce mi sonra mı vuku bulduğu sorularının cevabı da net değildir. Bu itibarla ilgili hadisler üzerinde yapılabilecek "narratik ve kronolojik çapraz okumalar" yapmak meseleyi izah sadedinde elzemdir. Konuyla ilgili çalışmalarda bu yöndeki okumaların eksikliği görülmektedir. Ayrıca ilk dönem kaynaklarında da bu konuda bir netlik bulunmamaktadır ki, bu ayrıca genişçe ele alınması gereken bir konudur. Buhârî'nin naklettiği bir rivayette Abdullah b. Evfâ'ya, "Recim, Nur Suresi gelmeden önce mi yoksa sonra mı uygulandı?" diye sorulmuş, o da, "Bilmiyorum" cevabını vermiştir.

Sonuç

Bütün bu izahların ardından netice olarak şunu söyleyebiliriz ki, Hz. Peygamber'in "recm" cezasını "şer'u men kablenâ" prensibi doğrultusunda, sözü edilen Kur'an ayetinin inişine kadar uyguladığı, daha sonra Kur'an ayeti inince de, Tevrat'taki "recm" cezasının nesh edildiği sadece "bir görüş" olarak düşünülebilir. Ancak bu durumda sahâbe, tâbiîn, tebe-i tâbiîn, Emevî, Abbasî ve Osmanlı dönemlerinde –az da olsa- uygulandığı bilinen recm cezalarının durumu, bu görüşün izahını oldukça zorlaştıran bir olgudur. Bu uygulamalar, tarih içerisinde meselenin İslam'da hükmü devam eden bir ceza olarak algılandığını göstermesi açısından önemlidir. İmam es-Serahsî'nin açıklayıcı ve net bilgi vermediği sözünü ettiğimiz bu yönlerle ilgili, modern dönemdeki bir takım kaygılardan değil de, meseleyi izah edici tarihî-kronolojik, hukukî bilgi ve tahliller, "şer'u men kablenâ" olduğunda şüphe olmayan "recm cezası"nın, aynı zamanda "şer'u men ba'denâ" yani "şer'u men ba'del-İslam" da olduğu yönündeki telakki ve uygulamayı güçlendirici ve bu konudaki tartışmaları nispeten giderici mahiyet arzedecektir.